

ПИТАННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ

УДК 378.12:378-057.875-054.6

*Ю.В. Думанський, Б.Б. Івнєв, М.Б. Первак, О.В. Шинкар***ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ "ПЕДАГОГ-СТУДЕНТ" У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ ПРИ НАВЧАННІ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ***Донецький національний медичний університет ім. М.Горького, Донецьк, Україна*

Реферат. Під час роботи з іноземними студентами у викладачів визначається психологічний дискомфорт, що утруднює якісне проведення педагогічного процесу. Відбувається перетворення мотивації в бік уникнення контакту з "проблемними" студентами. Культурний тренінг сприятиме створенню психологічного комфорту викладачів медичних ВНЗ при роботі з вищезазначеним контингентом студентів, підвищенню якості їх роботи і ефективності педагогічного процесу.

Ключові слова: педагогічний процес, міжкультурна взаємодія

Останніми роками у вищих навчальних закладах України, у тому числі і в медичних, значно зросла кількість іноземних студентів. Це обумовлено тим, що навчання цього контингенту не лише є однією з важливих статей доходу вищих навчальних закладів, але і має велике значення в порівняно-культурній перспективі розвитку міжнародного взаєморозуміння – розширює світогляд викладачів і студентів, додатково мотивує їх до вивчення іноземних мов, сприяє формуванню у них таких важливих в сучасному світі універсальних компетенцій, як прийняття національних відмінностей і мультикультурності, розуміння культури і звичаїв інших країн [2, 3, 5, 6, 7].

Проте, окрім позитивних сторін цього процесу, виявляються і певні труднощі. При взаємодії з представниками різних культур нерідко виникають ситуації, коли звичайні психологічні закони заломлюються абсолютно в іншому світлі, з'являється дисонанс з попереднім соціальним досвідом. Безумовно, розгубленість, що виникає, не підвищує працездатності і ефективності праці, особливо, якщо головною її складовою, як у викладачів медичних ВНЗ, є міжособистісна взаємодія.

До теперішнього часу проведено немало досліджень адаптації іноземних студентів [1, 10, 11, 12, 14], але ж у педагогічному процесі завжди беруть участь дві сторони. При контакті з новою культурою викладачі ВНЗ також відчувають більш-менш виражене потрясіння, що визначається як "культурний шок" [13]. Останній майже завжди відчувається як неприємний і, в будь-якому випадку, як стресогенний.

Опитування викладачів, що навчають іноземних студентів, показало, що у деяких з них виявляється психологічний дискомфорт, несвідоме прагнення раніше закінчити заняття, подовжити перерву. Найбільш "важких" студентів з полегшенням раніше відпускають із заняття.

Нерідко викладачі вербалізують своє небажання працювати з іноземними студентами, інколи у них виявляються вегетативні порушення. Тобто, в наявності фаза декомпенсації в динаміці розумової діяльності – перетворення мотивації у бік припинення цієї діяльності.

Розумінню механізму виникнення таких станів допомагає концепція V-подібної кривої пристосування. Відомо, що особи, які взаємодіють з новою культурою, проходять через три основні стадії: початкова стадія під'єму і оптимізму, за нею йде період фрустрації і депресії, що поступово змінюється відчуттям відповідності і задоволення. Інколи з різних причин (велика культурна дистанція, нетривалий період контакту з представниками іншої культури, смутне уявлення про її особливості, внутрішньоособистісні проблеми самого викладача) процес адаптації може зупинитися на другій стадії.

Очевидна необхідність розробки і впровадження програми культурного навчання викладачів, які будуть або вже почали працювати з іноземними студентами. Психологічні труднощі пристосування до іншої культури не повинні розглядатися як симптоми деякої патології. Вони є лише наслідком відсутності необхідних культурних навичок і знань, які можуть бути отримані шляхом культурного тренінгу. Деякі елементи поведінки, прийняті в інших культурах, різко відрізняються від звичних для жителів нашої країни, більш того, можуть вважатися за малоприйнятні. Але в житті часто доводиться навчатися видам діяльності, які людина може не схвалювати і від яких відмовляється, як тільки змінюються обставини, що цього вимагали.

Викладачеві, що працює з іноземцями, окрім таких якостей як комунікабельність, уміння справитися зі стресом, потрібні уміння долати психологічні бар'єри в спілкуванні, володіння спеціальною технікою спілкування, вкрай необхідні знання про особливості інших культур.

У побудові педагогічного спілкування не може бути дрібниць. Навіть фонетичні параметри мови викладача (інтонація, висота тону, навіть тембр голосу) можуть виявитися такими, що шокують і є неприйнятними для студентів-іноземців [8]. Голос викладача має бути спокійним, не гучним, але й не тихим: якщо студенти з азіатського регіону негативно сприймають гучний голос, приймаючи його за крик, то латиноамериканців або арабів з їх жвавістю характеру стомлює тихий і розмірений голос викладача. Щоб підтримувати увагу іноземних слухачів, мова викладача має

бути емоційною. Дикція педагога в іноземній аудиторії має бути максимально чіткою, але не перебільшеною, щоб студенти звикали до природної вимови. Міміка і жести викладача мають бути зрозумілими і прийнятними для студентів, що не завжди є легким завданням, оскільки в різних культурах міміка і жести мають різне, а часом і протилежне значення. Таким чином, педагог повинен володіти технологією і технікою педагогічного спілкування, ефективно використовувати вербальні і невербальні засоби і прийоми дії на того, хто навчається.

Не менш важливим моментом у педагогічному спілкуванні є відношення до часу. Ще засновник теорії міжкультурної комунікації Е. Холл розділяв культури на монохромні і поліхромні за відношенням їх представників до часу [15]. Студенти-іноземці, що навчаються в Україні, переважно більшістю відносяться до поліхромних культур і не вміють чітко планувати навчальний час. Їм складно не спізнюватися на заняття, особливо в перші місяці навчання, тому що в їх країнах така поведінка не вважається за негожу. До того ж вони не можуть зосередитися на одному занятті, намагаючись робити декілька справ одночасно. Їм також важко адекватно сприймати часові обмеження виконання завдань і тестів, оскільки в їх культурах важливою є сама діяльність, а не її часові межі.

При побудові педагогічного спілкування з іноземними студентами також важливо брати до уваги категорію простору, яка сильно відрізняється в різних культурах. Перш за все, мова йде про дистанцію спілкування, яка встановлюється залежно від віку, статі, релігії, соціального положення учасників комунікації. Переважна більшість іноземних студентів приїжджає до нас з мусульманських країн, де неприпустимим є дотик людини, що належить до іншої релігії.

Звернемо увагу і на такий несподіваний для викладачів момент міжкультурного спілкування, як гендерні національно обумовлені уявлення, тобто уявлення про місце і роль в соціальному і освітньому житті представників різної статі. Не секрет, що для багатьох іноземних студентів в їх країні викладач-жінка і жінка взагалі не відіграє такої важливої ролі, як в Україні. Тому такі студенти мають звикнути до усвідомлення значущості жінок в європейському суспільстві, що відбувається далеко не відразу. Ще одну обставину при спілкуванні з мусульманською аудиторією треба мати на увазі. Не рекомендується в будь-якому випадку говорити про свій атеїзм, виражати будь-який сумнів в існуванні Бога, або навіть щось віддалено схоже на це. В мусульманських країнах вкрай негативно ставляться до людей, що не мають віри. На думку представників цієї релігії, краще вже бути прихильником християнства або іудаїзму, ніж атеїстом. Взагалі ці питання треба тактовно обходити.

Стиль педагогічного спілкування з іноземними студентами в різних випадках має бути різним [9]. Відомо, що китайські освітні традиції пов'язані з образом авторитарного викладача, тому китайські

студенти потребують певного часу, аби звикнути до доброзичливого, демократичного стилю спілкування європейських викладачів. Схожа ситуація і з африканськими студентами, які на батьківщині звикли до жорсткішого стилю спілкування викладача з тими, хто навчається, і тому не відразу можуть адекватно сприйняти до себе рівне, як до майбутніх колеґ, відношення викладача, прийняте в багатьох українських ВНЗ, зокрема і в нашому університеті.

Викладачі з власного досвіду знають, наскільки відрізняються національні моделі поведінки студентів, що приїхали з різних регіонів. Тому дуже зручною для практичного застосування є класифікація культур, запропонована Річардом Люїсом [4]. Згідно його класифікації, культури за способом організації їх діяльності підрозділяються на моноактивні (Німеччина, США, Великобританія, Франція, Швеція), поліактивні (Іспанія, Італія, країни Латинської Америки, арабські країни) і реактивні (Китай, В'єтнам, Корея, Японія).

Представники моноактивних культур орієнтовані на виконання завдання, пунктуальні, обов'язкові. У спорах стримані, ввічливі, прагнуть бути об'єктивними. Представники поліактивних культур емоційні, імпульсні, багатослівні і не завжди пунктуальні. Вони часто міняють плани, але у важких ситуаціях здібні до імпровізації. У третю групу об'єднані культури, представники яких мовчазні, шанобливі по відношенню до співбесідника, пунктуальні. Вважається, що першим двом групам (моноактивним і поліактивним культурам) складно спілкуватися між собою і легше - з представниками реактивних культур.

В інтернаціональній групі міжкультурна комунікація здійснюється не лише в процесі взаємодії студентів з викладачем, але й у спілкуванні їх один з одним. Емоційні араби або латиноамериканці і зовні незворушні представники народів Південно-Східної Азії можуть переживати однаково сильні почуття, але прояви їх будуть різними. Тому викладачу, який працює з іноземними студентами, необхідно, по-перше, керуватися в роботі знанням особливостей комунікації представників різних народів, по-друге, вчити студентів терплячості по відношенню один до одного, і, по-третє, навчати їх комунікативній поведінці представників європейської культури.

Зрозуміло, викладач, що навчає вищезазначений контингент, повинен мати уявлення про стиль і мотиви поведінки своїх студентів. Він також повинен знати, кому і з ким з трьох перерахованих категорій культур простіше спілкуватися. Наприклад, студенти В'єтнаму, Китаю, Кореї і Японії (як жителі країн з реактивною культурою поведінки) легше адаптуються до інших народів. Уявлення про стиль і мотиви поведінки, з одного боку, допоможуть уникнути конфліктних ситуацій між студентами, що належать до різних культур, а з іншої - допоможуть самому викладачу не робити помилок в процесі педагогічного спілкування. З практики відомо, що багато викладачів вважають за краще працю-

вати з певним контингентом іноземних студентів. Можливо, це обумовлено їх особистими характеристиками, що дозволяють їм легко адаптуватися до представників саме цієї культури і легко сприймати саме таку манеру поведінки.

Таким чином, організація професійно-педагогічного спілкування з іноземними студентами вимагає від викладача вдосконалення психолого-педагогічної підготовки і достатніх теоретичних знань в галузі етнопсихології та етнопедagogіки. Викладачеві, що працює з іноземцями, необхідні такі якості, як комунікабельність, вміння справитися із стресом, вміння долати психологічні бар'єри в спілкуванні, володіння спеціальною технікою спілкування [1].

В деяких випадках вирішенню проблеми транскультурного дисонансу сприятиме адекватний профвідбір викладачів для навчання іноземних студентів. Основою такого відбору має бути психологічна діагностика ситуативно-специфічної поведінки. Проте у будь-якому випадку необхідний культурний тренінг, який сприятиме створенню психологічного комфорту викладачів вітчизняних вищих навчальних закладів, у тому числі і медичних, а отже - підвищенню якості і ефективності педагогічного процесу при навчанні іноземних студентів.

Yu.V. Dumanskiy, B.B. Ivniev, M.B. Pervak,
O.V. Shinkar

Features of "Teacher-student" Interaction in Higher Schools at Teaching Foreign Students

When teachers of higher school work with foreign students, they have psychological discomfort. It makes difficulties for qualitative conducting of pedagogical process. Motivation transforms into side of avoidance of contact with "problem" students. Cultural training will favour psychological comfort of teachers of higher medical schools, improvement of their work quality and efficiency of pedagogical process (Arch. Clin. Exp. Med.—2013.—Vol.22, №2. — P.266-268).

Keywords: pedagogical process, intercultural interaction

Ю.В. Думанский, Б.Б. Ивнев, М.Б. Первак,
О.В. Шинкар

Особенности взаимодействия "педагог-студент" в высшем учебном заведении при обучении иностранных студентов

При работе с иностранными студентами у преподавателей отмечается психологический дискомфорт,

затрудняющий качественное проведение педагогического процесса. Происходит преобразование мотивации в сторону избегания контакта с "проблемными" студентами. Культурный тренинг будет способствовать созданию психологического комфорта преподавателей медицинских вузов, повышению качества их работы и эффективности педагогического процесса (Arch. клин. эксп. мед.—2013.—Т.22, №2.—С.266-268).

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. *Арсеньев Д.Г.* Социально-психологические и физиологические проблемы адаптации иностранных студентов / Д.Г. Арсеньев, А.В. Зинковский, М.А. Иванова. — СПб.: Изд-во СПбГПУ, 2003. — С. 145-150.
2. *Гришаева Л.И.* Введение в теорию межкультурной коммуникации / Л.И. Гришаева, Л.В. Цурикова. — М.: Академия, 2006. — С. 11-15.
3. *Дрокина С.В.* Влияние культуры общения преподавателей на успешность психологической адаптации студентов: Материалы Всероссийского семинара. Том 2. / С.В. Дрокина.— Томск: Изд-во ТПУ, 2008. — С. 52-53.
4. *Льюис Р.* Деловые культуры в международном бизнесе. От столкновения к взаимопониманию. Пер. с англ. — 2-е изд. / Р. Льюис — М.: Дело, 2001. — С. 64-76.
5. Методология і технологія визначення універсальних компетенцій випускників медичних та стоматологічних факультетів / За ред. Думанського Ю.В. - Донецьк: ПБ "Донецчина", 2013. — 112 с.
6. *Рот Ю.* Межкультурная коммуникация. Теория и тренинг: учебно-методическое пособие / Ю. Рот, Г. Коптельцева.- М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2006. — 47 с.
7. *Рубина С.Н.* Культурологический подход к формированию межкультурной компетенции при обучении русскому языку в китайской аудитории / С.Н. Рубина // Русский язык как иностранный и методика его преподавания: XXI век. Ч. II. Сб. науч.-метод. ст. - М.: Газета "Правда", 2007. — С. 93-96.
8. *Тер-Минасова С.Г.* Язык и межкультурная коммуникация / С.Г. Тер-Минасова. - М., 2000. — 22 с.
9. *Филимонова Н.Ю.* Педагогическое общение как специфическая форма взаимодействия субъектов общения: стремление к диалогу / Н.Ю. Филимонова / Современные направления теоретических и прикладных исследований: Сб. науч. тр.— Одесса, 2006. — С. 63-68.
10. *Филимонова Н.Ю.* Проблемы воспитания иностранных студентов как проблемы саморазвития личности / Н.Ю. Филимонова, А.Е. Годенко // Научный Вестник МГТУ ГА, сер. Международная деятельность вузов. - МГТУ ГА.- № 94(12). — 2005. — С. 51-60.
11. *Чекун О.А.* Педагогические условия формирования умений межкультурной языковой коммуникации студентов неязыковых факультетов / О.А. Чекун // Научные труды МГУ. Вып.75."Высшее образование для XXI века".- М, 2006. — С. 145 — 151.
12. *Babiker I.E.* The measurement of culture distance / I.E. Babiker // Social Psychiatry. — 2008. — Vol. 15. — P. 101-116.
13. *Furnham A.* Culture Shock: Psychological reaction to unfamiliar environment /A. Furnham, S. Bochner - N.Y.; L., 1999. — 187 p.
14. *Gudykunst W.* Culture and interpersonal communication / W. Gudykunst. — Beverly Hills., 2006. — P. 59-68.
15. *Hall E.* The Silent Language / E. Hall. — N.Y.; L., 1990. — P. 47-58.

Надійшла до редакції: 22.05.2013 р.